

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Leiden alle wegen naar Rome?

Leiden alle wegen naar Rome?

Derde narratief, collaboratief en dialogisch congres, georganiseerd door het narratief, dialogisch en collaboratief collectief (NDC²)

[Utrecht, 20 en 21 april 2018]

Helma Visser

Ik geef mezelf die twee dagen cadeau, dacht ik toen het congres in Utrecht werd aangekondigd. Vlak van tevoren, toen de weersverwachtingen prachtig weer voorspelden, vroeg ik me echter af waarom ik ook alweer naar een congres op vrijdag én zaterdag wilde. Eenmaal aangekomen in het Castellum, een herbouwde Romeinse nederzetting in Utrecht, bleek dat een sfeervolle locatie voor het derde narratief, collaboratief en dialogisch congres der lage landen. We konden naar buiten om te wandelen en te eten en naar binnen voor lezingen, films, inspirerende verhalen en ontmoetingen.

Beide congresdagen begonnen met twee plenaire lezingen en eindigden met een afsluitende act. Daartussen was er keuze uit diverse workshops. De eerste lezing werd verzorgd door Jasmina Sermin van Hestia en Rapunzel en Sabine Vermeire van de Interactie-Academie, met als titel 'Naar Rome ga je nooit alleen! Het bevolken van onze gesprekken en verrijken van verhalen van cliënten als tegengif voor schaamte en isolatie'. Schaamte kan, volgens de sprekers, een toxische werking hebben op de identiteit van mensen. Het gevoel kan ontstaan fout en niks waard te zijn. Schaamte benauwt en isoleert. Het helpt niet iemand te vertellen dat het niet nodig is je te schamen. Wel helpt het een context te creëren om over de gevoelens en overtuigingen van schaamte te spreken waardoor je weer met anderen verbonden raakt. Het biedt uitkomst schaamte te zien

als een waardevolle emotie die iets zegt over wat iemand belangrijk vindt en over iemands betrokkenheid bij de gemeenschap waarin hij leeft. Het publiek kreeg de opdracht een envelop te vouwen en een moment te bedenken waarop je je geschaamd had. Ik moest denken aan een lezing die ik gaf zonder microfoon. Door de glazige blikken van de mensen in de zaal begreep ik dat er iets mis was. Later hoorde ik dat de helft van de zaal niet veel had kunnen horen. Dat is zo'n moment waarop je hoopt op een luik in het podium om in te verdwijnen. Vermeire externaliseerde de schaamte van één van de deelnemers. Wat had de schaamte gedaan met het beeld van haarzelf en met de relatie tot anderen? Hoe zou je het moment noemen en wat zou je ermee willen doen? Aan het eind stopten we de schaamte in een denkbeeldige envelop en namen afscheid van een ongemakkelijk gevoel. Wat overbleef was de verbondenheid met iedereen die schaamtemomenten gekend heeft. Het besef kwam dat het exploreren van een ongemakkelijk moment een schat aan informatie geeft over wie je bent en wat je belangrijk vindt. Hierdoor kreeg schaamte een verrassend andere betekenis.

De tweede lezing kwam van Sara Portnoy, klinisch psychologe uit Londen die in Noord-Frankrijk met vluchtelingen werkt. Ze vertelde over hoe mensen in een vluchtelingenkamp met een grote diversiteit aan nationaliteiten samenleven en toch verbonden blijven met hun geboorteland en identiteit. Illustratief was het voorbeeld van de kok die op verschillende manieren rijst bereidde om vluchtelingen van allerlei achtergronden ruimte te geven zich thuis te voelen. Portnoy beschreef hoe zij twee vrouwen uit Eritrea ontmoette. Zij interviewde de ene vrouw over haar vluchtverhaal in aanwezigheid van de andere vrouw. Door de manier van vragen bleef het niet

Leiden alle wegen naar Rome?

bij een treurig verhaal over verlies, uitputting en onveiligheid, maar ontstond daarnaast een verhaal over veerkracht en hoop. Door de aandacht te vestigen op hoe het de vrouw gelukt was te vluchten, hoe zij op de boot voor zichzelf en anderen opkwam en welke waarden zij meebracht uit haar geboorteland, werd zij zich bewust van haar verbondenheid met alles wat ze meegereggen heeft van haar familie. Door daarna de andere vrouw te laten vertellen wat haar geraakt had, kreeg het verhaal nog meer betekenis. Er ontstond ruimte om na te denken over hoe ze elkaar konden helpen in het kamp.

In het verlengde hiervan werd de korte film getoond van narratief therapeute Poh Lin Lee en documentairemaker Gabriëlle Brady, 'The Island; therapy, asylum seekers and the crabs of Christmas Island' (2017). Dit gaat over het werk van Poh Lin Lee op Christmas Island in de buurt van Australië waar vluchtelingen worden vastgehouden. Via *sandplay therapy* laat Poh Lin Lee mensen de situaties die ze hebben meegemaakt verbeelden in zand met behulp van figuurtjes, bomen, bootjes, water en allerlei andere attributen. Door hierover vragen te stellen komen verhalen tot leven, worden ze opnieuw ervaren en in beweging gebracht. De film is tevens een confronterend statement over hoe wij omgaan met vluchtelingen en hen van ons en zichzelf laten vervreemden in plaats van hen te verwelkomen.

In de workshops werden we geïnspireerd hoe we op verschillende manieren identiteitsversterkend kunnen werken. Zo liet Kris Hazenbosch, Medisch Sociaal Opvang Centrum Vlaams Brabant, in zijn workshop 'Zijn alle schorpioenen dodelijk?' de kracht van meerstemmigheid bij verslaving zien. De verslaving zat als een schorpioen met dodelijke dreiging op de rug van de verslaafde. Hazenbosch werkte

met een moeder van een verslaafde volwassen zoon. Zij had veel vragen over zijn verslaving, maar iedere keer geraakten ze in conflict als zij er met hem over sprak. Ook kon ze, wat ze eigenlijk het liefste wilde, de verslaving van haar zoon niet stoppen. Ze had te maken met de dwingende en soms tegenstrijdige opvattingen over moederschap, zoals 'je moet je niet laten inpalmen door je verslaafde zoon' en 'laat je kind nooit alleen'. De moeder schreef haar vragen op en Hazenbosch interviewde voor haar diverse (ex-)verslaafden, waardoor de moeder alternatieve verhalen hoorde. Ze kreeg daarmee meer begrip voor haar zoon en erkenning voor haar positie als moeder. Andersom had het proces een verbindend effect op de (ex-)verslaafden en hun moeders.

Els Wouters, werkzaam bij Elim en de Interactie-Academie, nam ons mee in haar zoektocht naar het werken met mensen met traumatische ervaringen in een groep. Zij constateerde dat het werken in een groep ongewild kan leiden tot het versterken van de slachtofferidentiteit. Het vraagt om deconstrueren van overtuigingen zoals 'moeten praten over trauma's' en 'diep moeten graven om de oorzaak te vinden'. Wouters stimuleert het vertellen van verhalen over wat mensen hebben gedaan met het onrecht dat hen is overkomen. Hierdoor ontdekken ze weer welke mogelijkheden ze allemaal hebben.

De eerste dag werd afgesloten met een film van Martijn Veldhoen 'Time and place, a talk with my mum' (2015). Het gesprek tussen Martijn en zijn moeder wordt prachtig in beeld gebracht. De verrassende combinatie van traagheid van gesprekken met de moeder die niet veel woorden meer heeft en niet in beeld wil én de vaart en zeggingskracht van foto's van het ouderlijk huis in allerlei gedaantes, boeit van begin tot eind.

Leiden alle wegen naar Rome?

De tweede dag begon met een lezing van Bruno Hillewaere en Robert van Hennik, beiden werkzaam in Euthopia. Hillewaere stelde vragen vanuit de metafoor van reizen. Wat is de bestemming van ouders? Welke kaarten nemen ze mee? Langs welke route gaan ze? Welk kompas hebben ze en hoe sturen ze bij? Hebben ze vertrouwen of voelen ze angst? Zijn ze op hun reis onrecht tegengekomen en hoe verzetten zij zich? Hij pleit ervoor dat mensen zelf de reisleiders zijn die de regie houden over welke gebeurtenissen een rol spelen in hun leven. Als je als therapeut ook eens de rol van kritische reisgids op je neemt, kom je bovendien tegemoet aan de behoefte van ouders aan feedback op wat ze niet goed doen of wat ze beter kunnen doen. Van Hennik nam ons mee naar de kijk op waarheid vanaf de oudheid tot nu. Wat als jouw waarheid een heel andere is dan de waarheid in de omgeving waarin je leeft? Hoe kun je dan toch nog verbonden blijven?

Peter Fröhmann, narratief onderzoeker en *storyteller*, bracht een lezing over narratieve benaderingen in gemeenschappen. Aan de hand van het tweejarige Erasmus-project 'Raising strong and resilient communities' laat Fröhmann zien hoe men met narratieve benaderingen en *storytelling* methodes, gemeenschappen weerbaarder maakt en beter laat omgaan met veranderingen. Fröhmann heeft hiervoor in diverse landen projecten geleid met een grote diversiteit aan probleemstellingen. Een groep mensen kan met behulp van *storytelling* hun gezamenlijke behoefte omzetten in een plan en actie. Hoe kunnen mensen bijvoorbeeld in een droog gebied in Spanje het toerisme in hun eigen dorp bevorderen? *Storytelling* verbindt en stimuleert daadkracht. Fröhmann gaf ons de opdracht na te denken over welke vraag je het beste aan jezelf kunt stellen. Mijn vraag

was: waarom zit je hier in dit congres? Het leverde een boeiend gesprek op. We constateerden dat we ieder vanuit een andere werkcontext een grote behoefte hebben gelaafd te worden met inspirerende verhalen over hoe mensen tot hun recht komen. In het contact met anderen voelden we weer eens aan den lijve waarom wij doen wat we doen en wat ons boeit. Het lijkt logisch dat Fröhmann de kracht van *storytelling* heeft ondervonden over de hele wereld.

Uit het aanbod van workshops koos ik voor de workshop van Mieke Faes van de Interactie-Academie over werken met veiligheidslandkaarten bij paren bij wie geweld speelt. Faes heeft het waardevolle effect ervaren van het gebruik van andere creatieve 'talen' in de begeleiding van paren. Zij maakt met hen landkaarten om een route uit te stippelen hoe ze zelf de relatie willen veranderen. Vanuit het perspectief van observator kijken paren naar de landkaart van hun relatie. Dit geeft rust, vertraagt en helpt externaliseren. De paren schrijven letterlijk op flappen op de grond. In het midden staat: waar ben je in terechtgekomen en waar wil je naartoe? Daarnaast zijn er deelgebieden: hoe ziet een *time-out* eruit? Welke signalen herken je in het lichaam? Wat zijn verhalen van trots? De paren beslissen zelf welk deel van de veiligheidslandkaart ze willen uitwerken. Het is zoeken naar een complex evenwicht in het hanteren van niet-beschuldigende taal zonder het geweld te verontschuldigen.

Tine Eyssen van DOST, Dier Ondersteunde Samenwerkingsgerichte Therapie, gaf een workshop over de hond als bondgenoot in therapie. Eyssen vertelde hoe zij in haar jeugd ervaren heeft dat taal niet alles gezegd kan krijgen. Een paard was als het ware haar therapeut. Ze voelde zich gedragen door het paard en dat maakte

Leiden alle wegen naar Rome?

het verdragen van leed lichter. Daarmee heeft ze zelf de kracht ervaren van de aanwezigheid van een dier. Zij zet honden in om mensen te begeleiden. Soms nemen mensen hun eigen hond mee. Het voordeel daarvan is dat de werking doorgaat als de kinderen naar huis gaan. Soms brengt Eyssen haar eigen hond mee. Omdat een hond in het hier-en-nu leeft en altijd weer terugkomt, is een hond betrouwbaar voor kinderen met (hechtings)problemen. Buiten zijn met een hond geeft letterlijk lucht. Je krijgt veel informatie door te kijken hoe kinderen met een hond omgaan. Vragen stellen over de hond, hoe ze dingen geleerd hebben, wat ze doen als ze boos zijn, geeft aanleiding tot verhalen van hond en baas.

Als afsluiting van het congres kreeg Raphael Rodan, een *storyteller* uit Israël, de zaal muistil door Bijbelverhalen te vertellen met een persoonlijke *touch*.

Al met al waren het inspirerende dagen. In mijn praktijk als ouderschapsbemiddelaar zou ik de volgende ideeën vanuit het congres willen gebruiken: meer bevragen

wat ouders belangrijk vinden in de opvoeding, meerstemmigheid binnenbrengen in gesprekken, mijn teamleden eens interviewen over hun waarden en meer gebruik maken van de *outsider witness* positie door collega's in te schakelen als getuige bij cliëntgesprekken.

Helma Visser is systeemtherapeutisch werker en coördinator omgangshuis en ouderschapsbemiddelaar bij Combinatie Jeugdzorg in Eindhoven. E-mail: h.visser@combinatiejeugdzorg.nl.

Literatuur

- Lin Lee, P. en Brady, G. (regisseur), 2017. *The Island; therapy, asylum seekers and the crabs of Christmas island* (documentaire). Australië: the Guardian and Bertha foundation.
- Veldhoen, M. (regisseur), 2015. *Time and place, a talk with my mum* (documentaire). Nederland: Dutch Mountain film.

Embracing differences in times of uncertainty

Congres georganiseerd door Emotionally Focused Therapy-Nederland
[Utrecht 13 april 2018]

Karen Aerden en Katrien Lagrou

Het vijfde eft-congres vond dit keer plaats in de Jaarbeurs in Utrecht. Dankzij een warm onthaal en een fijne omkadering werd het een congres waar de verbinding niet enkel een theoretisch concept bleef. Drie stewards zetten 's ochtends de toon met een ludiek onthaal als 'EFT-Airlines: connecting people'. Vervolgens werden we

verwend met inspirerende sprekers en muzikale intermezzo's. We geven de belangrijkste impressies graag mee.

Karin Wagenaar, eft-supervisor en opleider in Nederland, opent het congres en spreekt over de onzekere tijden. Terreur, klimaatproblemen, digitalisering en de vluchtelingenproblematiek zijn bijvoorbeeld thema's die ons zorgen baren. Als spanning stijgt, wordt open dialoog moeilijk. Ze verwijst naar *The Book of Joy* (2016), waarin de Dalai Lama en Desmond Tutu in dialoog gaan over datgene wat ons echt gelukkig maakt, namelijk het delen met elkaar van kwetsbare gevoelens en hoe deze ons, voorbij alle verschillen, met elkaar verbinden. Het YouTube-filmpje uit Dene-